

WHAT IS A FOUNDATION? A HISTORICAL AND TRANSCULTURAL PERSPECTIVE

Dr. Rupert Graf STRACHWITZ

Maecenata Institute, Humboldt University - GERMANY

I. Introduction

Foundations are among the oldest cultural achievements of mankind. They are known to have existed in the earliest societies of Egypt and Mesopotamia and in ancient Greece and Rome (Cizakca 2000, 5). They are a common feature of our Mediterranean heritage; to all probability there is a tradition of foundations in India, China, and other parts of the world, since giving to strangers outside the family came to be a world-wide feature around the 6th century BCE (Armstrong 2006). Arab and other Muslim countries boast a rich foundation culture, as do all countries of Europe. From there, the notion spread to North and Latin America, and it was in the United States in particular that the notion of a foundation saw a spectacular revival in the 20th century, which in turn influenced governments, individual philanthropists and business corporations world wide in adopting or rediscovering foundations as instruments of philanthropic action.

However, it remains unclear whether the use of the term is in fact as universal as may seem. In analyzing the breadth and width of existing foundations, it is easy to discern considerable differences (Anheier and Daly 2007). Not only can one see numerous hybrid cases and indeed aberrations. Even in looking at the mainstream in different cultural and legal environments, one will find that very diverse legal forms and even more diverse practices and role models exist. Not only has individual creativity made for marked differences in the way foundations are set up and perform their tasks. Practices have necessarily changed over time, learning experiences and administrative regulations have helped shape traditions that do not necessarily conform to a standard model. Moreover, fundamental religious beliefs and cultural frameworks have exercised a strong influence over the theory, reasoning and practical solutions.

Based on this observation, this paper will examine whether there is in fact a common denominator at all. It will ask whether there exist sufficient valid commonalities that allow us to meaningfully define a foundation in a way that it may apply to all bodies world-wide that use this term in defining themselves or in being defined by others. Given the differences between Islamic law, Anglo-Saxon law, Roman law and other legal systems, the working hypothesis is that in a strictly legal sense, the answer will be no, but that this answer will not in the end be relevant to the question. Therefore, a universal historical, cultural, and sociopolitical approach will be used. Necessarily, this approach will be transcultural and transnational.

II. The Creation of a Foundation

The creation of a foundation by a private citizen is commonly prompted by three very basic impulses:

- The impulse to give (philanthropy),
- The impulse to be remembered (memory),
- The impulse to impose one's will on others (hierarchy).

While economists, misinterpreting Adam Smith, have insisted that man is driven exclusively by his own material interests, this is in fact not so. Adam Smith himself maintained: "How selfish soever man may be supposed, there are evidently some principles in his nature, which interest him in the fortune of others, and render their happiness necessary to him, though he derives nothing from it except the pleasure of seeing it that every man had an urge to act on human sentiment, a regard for others." (Smith [1759] 1982, 9) It is neither accidental nor contrary to man's basic impulse that all religions regard empathy, sharing with others and giving to the poor as fundamental assets of belief (Fleishman 2007, 46-47). Biologists tell us that a practicing of giving may be observed in some animals. So, while society would certainly break down if this impulse were totally absent, one does not need to be afraid of this happening. Giving, however, may take very different forms, and may consist in giving time, know-how, reputation and creativity as well as material assets.

Combined with the equally fundamental wish to be remembered, giving may well result in striving for something sustainable, all the more so, when religious beliefs make giving a precondition for eternal salvation. This may lead to the donation of a valuable work of art. Or, as Plato tells us, using the term philanthropy for the first time, it may be Socrates calling himself a philanthropist for sharing his wisdom with his pupils and other listeners free of charge (Plato 3 d). Added to the wish to impose one's will on others, easily to be recognized as a basic human impulse, a philanthropic and memorial urge may drive a citizen who is in a position to do so to forge his or her philanthropy into a sustainable institution, not necessarily, but all the more so, if he or she believes this to be God's command or an act pleasing to God. „As I study wealthy men, I can see but one way in which they can secure a real equivalent for money spent, and that is to cultivate a taste for giving where the money may produce an effect which will be a lasting gratification“, wrote John D. Rockefeller in 1909 (140-141).

Admittedly, not every creation of a foundation is driven by these impulses. Creations by private citizens and families most commonly are, while political aims and ulterior motives may enter into the reasoning but more often than not do not do so. This is different, when corporations set up foundations, most commonly in connection with their corporate social responsibility and/or public relations goals. Philanthropy and memory do not take priority, and hierarchy may only be of marginal importance, while political aims will be dominant.

Yet, it needs to be mentioned that a corporation would have other options if philanthropy, memory, and hierarchy were not involved at all. Parliaments, governments, and government agencies who have become avid creators of foundations in recent years, most commonly have political reasons in doing so, but even here, both memory and hierarchy may well be analyzed as being at least on the hidden agenda that results in the creation. And finally, civil society organisations themselves, whose main motive in creating foundations commonly has to do with fund-raising, more often than not see the advantages of a hierarchical institution over a heterarchical one (Dreher 2013) when looking at the foundation model. In summarizing, it may be said that while foundations are not necessarily an expression of philanthropy, and are not necessarily created by private citizens, all existing foundations carry the notion of an hierarchical institution.

This does not imply that all foundations exist to further the public good. In many countries, pension funds, support of the founder's family, control over a business company and other goals may be achieved by using a foundation model. But with the obvious exception of abuses of the term, creating a sustainable hierarchy is always part of the reasoning. To society at large, this is acceptable as long as no harm is done to society. When the French philosophers of the enlightenment argued against the existence of foundations, their reasoning was that foundations, owning an ever greater share of the land and pursuing obsolete goals, were harmful to society (Turgot [1757] 1844, 299-309). With the exception of societal models that have either, as in the case of late 18th century France ruled out any form of non-governmental public benefit action, or, as 20th century totalitarian regimes have done, attempted to create a "new man" with no individual impulses to follow, this principle of acceptability has been held to be valid and legitimate. Indeed, it appears that in Islamic societies governments are precluded from interfering with a citizen's exercise of faith to an extent that would keep him from becoming a *waqif*, a founder, if he so chooses or feels to be so obliged by his religious convictions (Dafterdar 2013).

III.

Institutionalized Action

From the days of the earliest communities in history, two very basic models of institutionalized action may be discerned. The first relies on the will of an individual which others are willing or indeed forced to follow. The second relies on an ongoing evolution of the collective will of all concerned, who will continually participate in shaping and reshaping it. The first may be described as a hierarchy, the second as a heterarchy (Dreher 2013). Both models exist in the reality of political communities. While a monarchy may well be termed a hierarchy, a republic may be classified as heterarchical, or, to use the word corresponding to monarchy, as a polyarchy (Fleishman 2007, xvi / 32). It is obvious that existing states in many cases would not apply either of these models in their pure form. Many modern monarchies are in fact based on constitutions, and as Plato and Aristotle pointed out in the 4th century BCE, democracies may well deviate from the rule of participation by all. Also, in many democracies, strong leaders have imposed their will at least on their own times, while weak monarchs have

What is a Foundation? A Historical and Transcultural Perspective

regularly depended on the will of others. Yet, it is fair to say that the two basic principles exist. In the business world too, there is a divide between private businesses, quite often owned and managed by a family for generations, and public corporations, joint stock companies, the licence to operate of which is subject to the common will of the shareholders.

The same may be said for different faiths. While both Islam and Christianity hold that one man, the Prophet of Islam and Jesus Christ respectively, acting by command of God Himself, laid down for ever after the principles of their religion, the Jewish and many other religions, while acknowledging the importance of certain leaders would emphasize the ongoing discussion over even the most fundamental principles, to be participated in by all members of the religious community. Strong cultural traditions as well as fundamental beliefs determine whether an institution will follow one model or the other. While the heterarchical model obviously is the one chosen in modern democracies and is therefore seen by many as the only legitimate one, this is in fact not so. The rule of law, and indeed human rights cover hierachical models, and even within democartic societies it is not illegal, let alone illegitimate to entertain organisations that are in themselves hierarchical. In conclusion, it may be said that both models are anthropological constants, and that it would be futile to attempt to organize a society entirely along one or the other.

Given that modern societies tend to define the public sphere as consisting of three arenas, the state, the market, and civil society, one may well ask whether both models of institution exist in the civil society arena as well as in the other two. It is generally upheld that membership organisations are the institutional backbone of civil society – associations, societies, and clubs, the members of which determine the fate of their organisation. However, in defining foundations as public benefit institutions, they can fill the gap in providing the hierarchical model for civil society. In taking a closer look at how foundations originate and operate, we will ask whether they really are part of civil society and may thus be defined as its hierarchical component. This issue becomes even more interesting – and indeed complex – when grappling with the problem of whether religious communities are part of civil society. This is not the place to enter into this argument; I would certainly uphold the view that in applying the model of three arenas – or three spheres – it seems logical that religious communities should be counted among the actors in civil society, since they do not meet the definitory characteristics of the state, let alone those of the market.

IV.

Foundations in Civil Society

Modern civil society performs seven different functions (Strachwitz 2012, 41). Many civil society organisations in fact perform more than one. The functions are:

- Political deliberation (voice),
- Service provision,
- Advocacy,
- Watchdog,

- Intermediary,
- Self-help,
- Community building.

In practice, foundations may engage in nearly all of these functions. Many are known as owners and managers of houses of worship, hospitals, schools, art museums and a plethora of other public benefit institutions. Service provision is as much an operational model for foundations as for other civil society organisations. Some foundations, especially in recent years have emerged as advocacy organisations, actively campaigning for causes to do with the environment, civil rights, gender issues etc. Others act as watchdogs in consumer protection and other areas.

It is therefore one of the most common misunderstandings that foundations are necessarily or predominantly grant making institutions. In the United States and the United Kingdom in particular, the common notion of a foundation is that it assists governmental and non-governmental bodies by funding their work (Fleishman 2007, 50). Not only is there no evidence for this, it also reflects a grave misconception of philanthropy. A foundation is a philanthropic institution because someone has set it up in a philanthropic spirit, not because the institution itself acts philanthropically. Philanthropy has to do with voluntarily action which is clearly the case with the *waqif*, the founder. The resulting institution however has no choice, being obliged by the will of its founder, expressed in the founding documents, to do what the founder has ordered. The foundation does not have the option of not acting or making grants. The administrator, *mutawalli*, trustee, board member, director etc. is an executor of the philanthropist's will. He is not the philanthropist himself, although many people in those positions acquire an air as if they were. It is this wrong interpretation of philanthropy that has prompted scholars and practitioners to suggest there is no common denominator, arguing that making grants and managing an institution are activities so diverse that they cannot be joined. In this sense, grant making would come under the heading of intermediary, while otherwise, a foundation might be a service provider.

In recent years, this notion has been belied by the fact that many grant making foundations have become critical of their own passive approach and have opted for a more pro-active role, and indeed in some cases for taking on the management of a project or even an institution. Thus, the divide between grant making and operational has become increasingly blurred. Today, it is certainly true to say that within civil society, both foundations and membership organisations may be intermediaries as grant makers, and service providers as operators. Similarly, political deliberation may happen in either form. Large foundations today play an important role in providing political decision makers with analyses, research and policy papers, and, to an extent where this is being criticized, actively engage in political discussions of general interest that they hope will eventually lead to political decisions. It has been argued that membership organisations have a higher degree of legitimacy in acting in this way, due to the fact that they are themselves supported by a membership base that takes policy decisions in a democratic fashion. This argument exaggerates the role of the members and

What is a Foundation? A Historical and Transcultural Perspective

overlooks the fact that the base may be extraordinarily small, possibly consisting only of very few hand-picked individuals. Yet, with both the number and the size of foundations growing world-wide, we may expect this argument to be put forward ever more strongly.

It is only in the remaining two functions of civil society that foundations, by their nature, cannot engage. Self-help organisations, ranging from sports clubs to patients' organisations work on the principle of members with similar interests and needs coming together to satisfy these needs. This obviously necessitates the existence of members. Foundations may have members of boards and committees, but not of the actual institution. In some legal environments, organisations may exist that are foundations and membership organisations at the same time, allowing the members to take decisions on most issues, but not on the inalienable assets and the basic purpose of the organisation. The National Trust in England is a good example of a hybrid of this type. In a transcultural context, this is certainly an exception.

The other field that foundations will find it virtually impossible to actively engage in is community building, incidentally one of the most pressing and indeed rewarding issues of civil society, given that political communities are increasingly eroding and religious communities are increasingly seen as part of civil society. Again, in as much as they engage in community building, which many do, they must be classified as hybrids, for again it is not within the scope of the members' decision making to redefine the fundamentals of faith, as of any other fundamental principle. Generally speaking, foundation may well be intermediaries in providing funds and possibly know-how, but it will have to be the members themselves who build their community, irrespective of a founder's will.

In summing up, foundations are certainly more than grant makers. They may operate their own institutions and programmes, which in turn may provide services, act as watchdogs or advocates of causes, and be platforms of discourse and policy building in society. This makes them valid and legitimate actors in civil society and separates them from voluntary private and individual action. Whatever they do, they are responsible and indeed accountable actors in the public sphere, and must comply with rules and regulations either self-imposed or imposed by law.

V.

The Endowment

The general public is often led to believe that what distinguishes foundations from other bodies more than anything else is that they have an endowment at their disposal. Most people would add that this endowment is necessarily material, is provided by the founder, and yields a revenue which serves to fund the foundation's activities. Certainly, this model applies to a great number of foundations in any cultural context. Roman law, codified by order of the Roman Emperor Justinian in the 6th century CE, which formed an important legal base for both Islamic and European foundation law, defined a foundation as a *universitas bonorum*, a moral – as opposed to a natural – person based on an endowment, as opposed to the *universitas personarum*, based on people. Closer scrutiny however reveals that this is only partly true and not a definitory element.

Firstly, in introducing a different typology, foundations may be classified as

- owners,
- grant makers,
- operators,
- benevolent.

A very large number of foundations, particularly those with a religious connotation, come under the 'owner' type. They may own a house of worship, built originally by the founder, possibly, but by no means necessarily with his own funds, but only in comparatively rare cases do they also possess an endowment that allows them to pay for the maintenance and upkeep. More often than not, they will need support from the members of the congregation and other sources. The reason for it being set up as a foundation is to ensure that the building and the land it stands on shall be used for its original purpose in perpetuity. The same applies to foundations that own works of art, lent in perpetuity and inalienably to a public museum, as it did to columns and monuments in ancient Greece and Rome that were left to their own devices and some of which have lasted until the present. So obviously, in applying the model of inalienability, corresponding to the founder's will, the revenue aspect loses priority. Indeed, in many cases there was no flow of funds at all after the foundation had been set up.

A similar case may be made for operating foundations. A foundation that operates a school or hospital will probably rely on fees for its services to a far larger extent than on a revenue from an endowment. It will operate on a business plan that matches services and fees, and not differ in this respect from any other school or hospital. It will however carry a much more stringent obligation to continue to operate the institution and will to all probability have to comply with a number of rules set up by the founder. E.g., the school may be for male and/or female students, and governmental authorities may not violate this restriction.

Furthermore, even grant making and benevolent foundations may well seek sources of funding beyond a possible revenue from their endowment. They may engage in public fundraising, apply for government grants, and negotiate sponsorship agreements with business corporations; indeed, many foundations are in no position to fulfill the obligations towards their grantees or satisfy the demand they have invited people in distress to present to them, were it not for outside sources of income. That in some jurisdictions, foundations are precluded from attaining funds from third parties, does not mean that this be a general principle.

An additional consideration may be added: In history, there have been many cases where the creator of a foundation was responsible for the driving concept. It was his idea, he saw it through, and the foundation may well bear his name. But it was not from his fortune that the endowment was provided. It may have been public subscription. And finally: In some, albeit rare cases, the idea or the personality of a founder was so strong that his idea alone was institutionalized. No additional assets were needed to make the idea have an impact. They were borne entirely by the idea.

What is a Foundation? A Historical and Transcultural Perspective

In summing up, foundations need to have an asset base, but neither does this asset base necessarily have to be material, nor does it have to originate with the founder nor does it have to yield a revenue, nor finally, does it have to provide a source of income. And needless to say, although some legal frameworks restrict the nature of assets that foundations may hold to liquid assets, this is far from being a general, let alone a definitory rule. Foundations may well be proprietors of land, own business companies, both related and unrelated to their public benefit goal, or hold any other type of assets conceivable.

VI. Conclusion

Foundations exist in a large number of legal forms and perform a very diverse set of functions. They may be autonomous legal entities owned by no-one, or trusts legally owned by their trustees, may be incorporated, be subject to specific legislation in civil or in public law. They may have legal personality or not, may pursue causes of public benefit or not, may be tax-exempt or not, and may be subjected to very varied rules and regulations. They may be an expression of philanthropy or not, be an instrument for spending the founder's wealth for the common good or not. They will usually have a long term, sustainable perspective, having commonly, but not necessarily been created in perpetuity.

They are certainly not everlasting. But for as long as they exist, they are compelled to follow the founder's will, thus necessarily being an hierarchical organisation. Administrators, boards, *mutawallis*, and trustees may take decisions, but only within the scope the original deed offers them. They are certainly not entitled to go beyond the founder's will or change it. Nevertheless, they represent a legitimate form of societal action as institutions within organized civil society. This formula applies to all forms a foundation may take, so, as hierarchical institutions, they are bound together by a common definition. In this sense, an islamic *Waqf* is not far removed from a German *Stiftung*, a French *Fondation*, a Dutch *Stichting*, an Italian *Fondazione*, and from a foundation in an English-speaking country. Ancient foundations and modern ones, religious and secular ones, and foundations in all parts of the world share the distinct quality of being bound to the founder's will that separate them from other organizational forms and unite them across religious, historical, cultural, and legal divides. They are of course not a ,western' invention. A foundation, thus defined, is a unique type of institution that merits public attention, and possibly criticism, but also some recognition and certainly more research as a world-wide commonality. The answer to the question whether there is a universal definition of a foundation, clearly is ,yes': A foundation is an institution the decisions and actions of which are determined by the founder's will. It is therefore right and proper that THE foundation is counted among the contributors to social change and a peaceful evolution of society. At a time when short-lived popular ideas have as strong an influence on how or society is shaped as do comparatively clandestine traditions, an institution whose tradition is openly stated has a role to play.

References

- Adam, Thomas / Frey, Manuel / Strachwitz, Rupert Graf (eds.): *Stiftungen seit 1800 – Kontinuitäten und Diskontinuitäten*. Stuttgart: Lucius & Lucius
- Anheier, Helmut K. / Daly, Siobhan (eds.): *The Politics of Foundations – A Comparative Analysis*. Abingdon, Oxon: Routledge
- Armstrong, Karen (2006): *The Great Transformation, The World in the Time of Buddha, Socrates, Confucius and Jeremiah*. New York: Alfred A. Knopf
- Cizakca, Murat (2000): *A History of Philanthropic Foundations: the Islamic World From the Seventh Century to The Present*. Istanbul: Bogazici University Press
- Cutbill, Clive / Paines, Alison / Hallam, Murray (eds.) (2012): *International Charitable Giving*. Oxford: Oxford University Press
- Dafterdar, Mohammed Hisham (2013): *Legal Issues Relating to Endowment (Awqaf) Foundations*; in: Cizakca, Murat / Dafterdar, Mohammed Hisham: *On Foundations in An Islamic Context*. Berlin: Maecenata (Opusculum No. 67)
- Dogan, Mattei / Prewitt, Kenneth (eds.) (2007): *Fondations philanthropiques en Europe et aux Etats-Unis*. Paris: Editions de la Maison des Sciences de l'homme
- Dreher, Julia (2013): *Formen sozialer Ordnung im Vergleich: Hierarchien und Heterarchien in Organisation und Gesellschaft*. Berlin: Maecenata (Opusculum No. 63)
- Fleishman, Joel (2007): *The Foundation – A Great American Secret*. New York: Public Affairs.
- Lehrack, Dorit (2012): *Chinas philanthropischer Sektor auf dem Weg zu mehr Transparenz*. Berlin: Maecenata (Opusculum No. 58)
- McCarthy, Kathleen D. (2003): *American Creed – Philanthropy and the Rise of Civil Society*. Chicago: The University of Chicago Press
- Owen, David (1964): *English Philanthropy 1660 – 1960*. Cambridge (Mass.): Harvard University Press
- Platon: *Eutyphron*
- Prewitt, Kenneth / Dogan, Mattei / Heydemann, Steven / Toepler, Stefan (eds.) (2006): *The legitimacy of Philanthropic Foundations: United States and European Perspectives*. New York: Russell Sage
- Rockefeller, John D. (1909): *Random Reminiscences of Men and Events*. New York: Doubleday.
- Rohe, Mathias (2009): *Das islamische Recht – Geschichte und Gegenwart*. Muenchen: Beck

What is a Foundation? A Historical and Transcultural Perspective

Sen, Amarty (ed.) (2011): *Peace and Democratic Society*. Open Book Publishers

Smith, Adam (1759/1982): *The Theory of Moral Sentiments*. Indianapolis

Strachwitz, Rupert Graf / Mercker, Florian (eds.): *Stiftungen in Theorie, Recht und Praxis*. Berlin: Duncker & Humblot

Strachwitz, Rupert Graf (2010 a): *Die Stiftung – ein Paradox? Zur Legitimität von Stiftungen in einer politischen Ordnung*. Stuttgart: Lucius & Lucius

Strachwitz, Rupert Graf (2010 b): *Foundations, Definition and History*; in: Helmut Anheier / Stefan Toepler / Regina List (eds.), *International Encyclopedia of Civil Society* (vol. 2). New York: Springer

Strachwitz, Rupert Graf (2012); *Der zivilgesellschaftliche Mehrwert*, in: *Zeitschrift für Stiftungs- und Vereinswesen*, Baden-Baden: Nomos 2/2012, p. 41-48

Strachwitz, Rupert Graf (2013): *Muslimische Strukturen im Stiftungswesen – Eine Jahrtausende alte Tradition im Wandel der Zeit*; in: Olaf Zimmermann / Theo Geißler (eds.): *Islam – Kultur – Politik*. Berlin: Deutscher Kulturrat 2013, 145-147

Turgot, Anne Robert Jacques (1757): *Fondation*; in: Denis Diderot / Jean Baptiste Le Rond de'Alembert (ed.), *Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers*. 28 vols. 1751-1772. Reprinted in: *Oevres de Turgot, Nouvelle édition*. Paris 1844

Zunz, Olivier (2012): *Philanthropy in America*. Princeton/Oxford.

VAKIF NEDİR? TARİHİ VE KÜLTÜRLERARASI BİR BAKIŞ
Dr. Rupert Graf STRACHWITZ
Maecenata Enstitüsü, Humboldt Üniversitesi – ALMANYA

I.
Giriş

Vakıflar insanoğlunun en eski kültürel başarılarından biridir. En erken Mısır ve Mezopotamya toplumlarında ve antik Yunan ve Roma'da var olduğu bilinmektedir (Cizakca 2000, 5). Vakıflar; Akdeniz mirasımızın ortak bir özelliğidir; en iyi ihtimalle M.Ö. 6'ncı yüzyıl civarında aile dışından olan yabancılara yardım etmek dünya çapında bir özellik olduğundan Hindistan'da, Çin'de ve dünyanın diğer kısımlarında da vakıf geleneği mevcut bulunmaktadır (Armstrong 2006). Arap ve diğer Müslüman ülkeleri; tüm Avrupa ülkeleri gibi zengin vakıf kültürüne sahip olmalarıyla gurur duymaktadır. Oradan da bu kavram Kuzey ve Latin Amerika'ya yayılmıştır ve özellikle 20'nci yüzyılda vakıf kavramının gözle görülür dirilişi Birleşik Devletler'de yaşanmış olup bu diriliş; yardımsever eylemler için vakıfların benimsenmesi veya yeniden keşfedilmesi açısından dünya çapında hükümetleri, bireysel yardımseverleri ve iş kurumlarını etkilemiştir.

Ancak, terimin kullanım alanının görüldüğü kadar evrensel olup olmadığı açık değildir. Mevcut vakıfların genişliğini analiz ederken büyük farklılıkların olduğunu sezmek çok kolaydır (Anheier ve Daly 2007). Sadece çeşitli hibrit vakaları ve aslında sapıtmalar görülmez. Farklı kültür ve yasal ortamlardaki yayılışa bakıldığında bile çok çeşitli yasal formların ve hatta çok çeşitli uygulamaların ve rol modellerin mevcut olduğu görülecektir. Vakıfların kurulma ve etkinliklerini gerçekleştirme şekillerinde sadece kişisel yaratıcılık göze çarpar değişiklikler yaratmamıştır. Zamanla uygulamalar da elbette değişiklik göstermiştir. Deneyimlerden çıkarılan dersler ve idari düzenlemeler de standart modele uygun olmak zorunda olmayan geleneklerin şekillenmesine yardım etmiştir. Ayrıca temel dini inançlar ve kültürel çerçeveler de kuram, gerekçelendirme ve pratik çözümler üzerinde ciddi bir etki yaratmıştır.

Bu gözleme dayanan bu makale; gerçekten de ortak bir payda olup olmadığını inceleyecektir. Kendilerini tanımlamak veya başkaları tarafından tanımlanırken bu terimi kullanan dünya çapındaki tüm organlara uygulanabilecek şekilde anlamlı bir vakıf tanımı yapmamıza olanak verecek yeterli ve geçerli ortak yönlerin olup olmadığı sorusu sorulacaktır. İslam hukuku, Anglo-Sakson hukuku, Roma hukuku ve diğer hukuk sistemleri arasındaki farklılıklar göz önünde bulundurulduğunda işleyen hipotez; en dar hukuk anlamıyla, verilecek cevabın hayır olduğu şeklindedir. Ancak bu yanıt; sonunda soru ile ilgili olmayacaktır. Bundan dolayı evrensel tarih, kültürel ve sosyo-politik yaklaşım kullanılacaktır. Bu yaklaşımın kültürler arası ve milletler arası olmak zorundadır.

II.
Bir Vakfın Kuruluşu

Özel bir vatandaş tarafından bir vakfın kuruluşu genel olarak üç ana dürtü ile çabuklaştırılır:

- Verme dürtüsü (hayırseverlik),
- Hatırlanma dürtüsü (hafıza),
- Kişinin kendisini diğerlerine empoze etme dürtüsü (hiyerarşi).

Vakıf Nedir? Tarihi ve Kùltürlerarası Bir Bakış

Adam Smith'i yanlış yorumlayan ekonomistlerin kişinin sadece kendi maddi çıkarları ile hareket ettiği konusunda ısrarcı olmalarına rağmen işin aslı öyle değildir. Adam Smith kendisi şu şekilde devam etmiştir: 'Şu zamana kadar insanoğlu ne kadar da bencil zannedilmiştir; onun yapısında kendisini diğerlerinin şansı ilgilendirdiği ve kendisi için gerekli mutluluğu bulduğu bazı ilkelerin olduğu açıktır; herkesin insan hassaslığı için hareket ettiğini, diğerlerine saygı gösterdiğini görmenin verdiği haz dışında bundan elde edeceği başka hiçbir şey olmasa bile' (Smith [1759] 1982, 9). Tüm dinlerin empatiye, başkaları ile paylaşmayı ve temel dini inançlarından dolayı yoksullara bağış yapılmasını teşvik etmesi tesadüfi olmadığı gibi insanoğlunun temel dürtüsüne de aykırı değildir (Fleishman 2007, 46-47). Biyologlar; bağış yapma uygulamasının bazı hayvanlarda gözlemlenebildiğini söylemektedir. Bunun için, bu dürtünün tamamıyla yok olması halinde toplumun kesinlikle parçalanacak olmasına rağmen kimsenin bunun meydana gelmesinden korkmasına gerek yok. Ancak bağış yapmak çok farklı şekillerde meydana gelebilir; zaman, teknik bilgi, ün, yaratıcılık ve ayrıca maddi varlık vermekten meydana gelebilir.

Eşit derecede temel hatırlanma isteği ile de birleşince bağış yapmak; dini inanışların vermeyi ebedi kurtuluş için ön koşul koyduğu göz önüne alındığında sürdürülebilir bir şey için mücadele etmeye yol açar. Bu, değerli sanat çalışmasının bağışlanmasına yol açabilir. Veya, hayırseverlik terimini ilk kez kullanan Plato'nun da bize dediği gibi öğrencileri ve diğer dinleyicileri ile ücret almadan kendi bilgilerini paylaştığından dolayı kendisini hayırsever isimlendiren Sokrat olabilir (Plato 3 d). Temel insan dürtüsü olarak kolaylıkla fark edilebilecek dürtü olarak tanımlanabilecek insanın kendisini diğerlerine kabul ettirme isteği ile hayırseverlik ve hatırlanma olgusu birleşince bu hayırseverlik ve hatırlanma olgusu; kişinin Allah'ın emri veya Allah'ı memnun eden bir eylem olduğuna inanması her zaman olmasa bile genellikle hayır yapabilme konumunda olan bir vatandaşı kendi hayırseverliğini sürdürebilir bir kuruma uygun hale getirmeye itebilir. 1909 yılında John D. Rockefeller; 'Zengin adamlar üzerine araştırma yaparken, hiçbir şey bulamasam bile, onların harcanan para için gerçek eş değeri nasıl teminat altına aldıklarını, yani parayı sonsuza dek sürecek hoşnutluk etkisi yaratacak yere vererek haz almaya çalıştıklarını gördüm' diye yazmıştır (140-141).

İtiraf etmeliyiz ki; her vakfın kurulmasını tetikleyen unsurlar arasında bu dürtüler olmamaktadır. Vakıf kuruluş gerekçeleri içerisinde siyasi hedefler ve gizli dürtüler olmakla birlikte özel vatandaşlar ve aileler tarafından gerçekleştirilen kurulumlar genellikle bu şekilde davranmamaktan daha fazlasıdır. Kurumların vakıflar kurması durumunda en çok kurumsal sosyal sorumlulukları ve/veya kamu ilişkileri hedefleri açısından durum farklıdır. Hayırseverlik ve hatırlanma öncelikli değildir; siyasi amaçlar hakim olurken hiyerarşı, tek marjinal önem kaynağı olabilir. Ancak hayırseverlik, hatırlanma ve hiyerarşı hiç dahil edilmese bile kurumun başka opsiyonlarının olabileceği de belirtilmelidir. Son dönemlerde istekli vakıf kurucuları olan parlamentoların, hükümetlerin ve hükümet kuruluşlarının genellikle vakıf kurmada siyasi nedenleri vardır; ancak burada bile hatırlanma ve hiyerarşı de en azından kuruluşu neden olan gizli gündem maddesi olarak analiz edilmelidir. Ve son olarak, vakıf kurmadaki ana güdüsünün fon sağlama olduğu sivil toplum kuruluşları; vakıf modeline baktığımızda, hiyerarşik kurumunun heterarşik kuruma olan üstünlüklerini görememektedir (Dreher 2013).

Özetlemek gerekirse tüm kuruluşların her zaman hayırseverliğin bir ifadesi olmaması ve her zaman özek vatandaşlar tarafından kurulmaması ile birlikte tüm mevcut vakıfların hiyerarşik kurum kavramını içerisinde barındıkları söylenebilir.

Bu; tüm vakıfların kamu iyiliğini ilerletmek için var olduğunu ima etmez. Pek çok ülkede emeklilik aylıkları, kurucu ailesinin desteklenmesi, iş şirketini kontrol etme ve diğer hedefler; vakıf modeli kullanılarak elde edilebilir. Ancak terimin açık bir şekilde kötüye kullanılması hariç tutulması koşulu ile sürdürülebilir hiyerarşinin kurulması her zaman gerekçelendirmenin bir parçasıdır. Geniş çapta bakıldığında toplum açısından topluma zarar vermediği sürece bu kabul edilebilir bir şeydir. Aydınlanma dönemi Fransız filozofları; vakıfların varlığı aleyhinde tartıştıklarında gerekçelendirme; daha büyük toprak hissesine sahip olan ve mutlak hedeflerin peşinde koşan vakıfların topluma zararlı oldukları yönündeydi (Turgot[1757] 1844, 299-309). Geç 18'inci yüzyıl Fransa'sının sivil kamu yararı eylem şekillerini uyguladığı veya 20'nci yüzyıl totaliter rejimlerin yaptığı gibi takip edeceği bireysel dürtüleri olmayan 'yeni insan' yaratmaya çalışan toplumsal modelleri hariç bırakılması koşulu ile bu kabul edilebilirlik ilkesinin geçerli ve meşru olduğuna karar verilmiştir. Aslında İslami toplum hükümetleri; bireyin dini kanıları gereği kendi seçim yapması veya kendisini zorunlu hissetmesi durumunda vatandaşın, *vakfeden*, yani kurucu olduğu boyuta kadar ibadetini yapmasına müdahale etmekten men edilmiş gibi görünmektedir (Dafterdar 2013).

III.

Kurumsallaştırılmış Eylem

Tarihte en erken toplumların ortaya çıktığı günlerden itibaren iki temel kurumsallaştırılmış eylem modeli olduğu sonucuna varılabilir. Bunlardan ilki; diğerlerinin takip etmeye istekli veya aslında zorlandığı bireyin isteğine dayanır. İkincisi ise; şekillendirmede ve yeniden şekil vermede sürekli yer alacak tüm ilgili kişilerin kolektif isteğinin sürekli gelişmesine dayanır. Bunlardan ilki; hiyerarşi olarak tarif edilebilirken ikincisi heterarşi olarak tanımlanabilir (Dreher 2013). Her iki model de siyasi toplumların gerçekliğinde vücut bulmaktadır. Bir monarşi için hiyerarşi kelimesi çok uygun olurken cumhuriyet için de heterarşi veya tam da monarşiye denk gelecek kelimeyi kullanacak olursak poliyarşi uygun olacaktır (Fleishman 2007, xvi / 32). Var olan devletlerin pek çok durumda bu modellerden hiçbirini saf bir şekilde uygulamadıkları da açıktır. Pek çok modern monarşi aslında anayasaları esas almıştır ve Plato'nun ve Aristoteles'in de M.Ö. 4'üncü yüzyılda işaret ettiği gibi pek çok demokraside güçlü liderler en azından kendi dönemlerinde kendi isteklerini empoze ederken zayıf monarşiler düzenli bir şekilde başkalarının isteklerine bağlı kalmışlardır. Ancak iki temel ilkenin de var olduğunu söylemek yanlış olmaz. İş dünyasında da genellikle nesiller boyu bir aile tarafından sahip olunan ve yönetilen özel iş yerleri ile işletme lisansının hissedarların ortak kararına bağlı olduğu kamu kurumları ve iş ortaklıkları arasında da bir ayrım söz konusudur.

Aynı şey farklı inançlar için de söylenebilir. İslamiyet ve Hıristiyanlık; Allah'ın emri ile hareket eden sırasıyla İslam Peygamberi'nin ve Hazreti İsa'nın kendi dinlerinin ilkelerini ilelebet koyduklarına inanırken Yahudiler ve pek çok diğer dinler belli başlı liderlerin önemini onaylarken din topluluğunun tüm üyelerinin katılacağı en temel ilkeler üzerinde sürekli tartışılabileceğini

Vakıf Nedir? Tarihi ve Kùltürlerarası Bir Bakış

vurgulamaktadır. Temel inançların yanı sıra güçlü kültürel gelenekler, kurumun hangi modeli takip edeceğini belirler. Heterarşik model genellikle modern demokrasilerde seçilirken ve bundan dolayı pek çok kişi tarafından meşru model olarak görülürken aslında hiç de öyle değil. Kanun kuralları ve aslında insan hakları; hiyerarşik modelleri kapsamaktadır ve hatta demokratik toplumlarda bile kendisi içerisinde hiyerarşik olan kuruluşlara sahip olmak için gayrimeşruluğun bir yana bırakılması yasa dışı değildir. Sonuç olarak her iki modelin de antropolojik süreklilikler ile ilgili olduğu ve bir toplumu tamamıyla birine veya diğerine göre organize etmeye çalışmanın boşa çaba olduğu söylenebilir.

Modern toplumların kamu küresini devlet, pazar ve sivil toplum olmak üzere üç alandan oluşan yapı olarak tanımlamaya çalıştıkları düşünüldüğünde her iki model kurumunun da diğer ikisinde olduğu gibi sivil toplum alanında da mevcut olup olmadığını sormak gerekir. Genellikle üyelik kuruluşlarının, üyelerinin kendi kuruluşlarının kaderini belirledikleri birlikler, topluluklar ve kulüpler gibi sivil toplumun kurumsal sırt kemiği olduğu düşünülür. Ancak vakıflar, kamu yararı gözetilen kuruluşlar olarak tanımlandığında sivil topluma yönelik hiyerarşik modelin sağlanmasında bir boşluk doldurulabilir. Vakıfların nasıl ortaya çıktıklarına ve işlediklerine daha yakından bakmak gerekirse bunların gerçekten de sivil toplumun bir parçası olup olmadıklarını ve böylece kendi hiyerarşik bileşeni olarak tanımlanıp tanımlanamayacakları sorusu sorulmalıdır. Bu konu; dini toplulukların sivil toplumun bir parçası olup olmadığı problemi ile birlikte ele alındığında daha ilginç ve bir o kadar da karmaşık hale gelmektedir. Bu tartışmaya girmenin yeri değil; üç alan veya üç küre modelini uygularken devletin ve kendi haline bırakılan piyasanın tanımlayıcı özelliklerini karşılamadıklarından dolayı dini topluluklarının sivil toplum içerisindeki aktörler arasında sayılmasının mantıklı görüldüğü görüşünü s.a.v.unacağım.

IV.

Sivil Toplumdaki Vakıflar

Modern sivil toplum yedi farklı işlevi gerçekleştirmektedir (Strachwitz 2012, 41). Aslında pek çok sivil toplum kuruluşları birden fazlasını yerine getirmektedir. Bu fonksiyonlar şunlardır:

- Siyasi ihtiyat (ses),
- Hizmet sağlama,
- Danışmanlık,
- Bekçilik etmek (yolsuzluklara karşı),
- Aracılık,
- Öz yardım,
- Toplum inşa etme.

Uygulamada vakıflar; bu fonksiyonların hemen hemen hepsi ile iştigal olmaktadır. Bunlardan pek çoğu; ibadethane, hastane, okul, sanat müzesi ve diğer kamu yararı kurumlarına bol miktarda sahip olanlar ve bunları yönetenler olarak bilinmektedir. Hizmet sağlama; diğer sivil toplum kuruluşlarında olduğu gibi vakıflar için de işletme modelidir. Bazı kuruluşlar,

özellikle de son yıllarda, çevre, sivil haklar, kadın konuları vb. alanlarında işlev gösterme amacıyla etkin kampanyalar düzenleyerek danışmanlık kuruluşları olarak ortaya çıkmışlardır.

Bundan dolayı en yaygın yanlış anlamalardan bir tanesi vakıfların illaki hakim bir şekilde hibe yapan kurumlar olduğu yönündedir. Özellikle Birleşik Devletler'de ve Birleşik Krallık' ta genel vakıf kavramı; işlerine fon sağlayarak hükümet ve sivil organlara yardımcı olması ile ilgilidir (Fleishman 2007, 50). Bunun için yeteri kadar kanıt olmadığı gibi ayrıca hayırseverlikle ilgili tehlikeli bir yanlış algılamayı da yansıtmaktadır. Bir vakıf, hayırsever kurumudur. Bunun nedeni, bir kişinin bunu hayırsever ruhla kurmuş olmasıdır; kuruluşun kendisi hayırsever yapıda hareket etmesi değildir. Hayırseverliğin; *vakfeden*, yani kurucu ile ilgili durumda olduğu gibi gönüllülükle alakalı olması gereklidir. Ancak ortaya çıkan kurumun; kuruluş dokümanlarında açıklandığı şekilde kurucusunun yapılmasını istediklerini yapmak zorunda olmak dışında başka bir seçeneği olmayan bir yapıdır. Vakıf; bağış yapmama veya almama opsiyonuna sahip değildir. İdareci, müteveli, kayyum, kurul üyesi, yönetici vb. hayırseverlerin isteklerini yürüten kişidir. Bu konulardaki kişiler hayırsevermiş gibi bir havaya girse bile aslında onlar hayırsever kişiler değildir. Hayırseverlikle yapılan işte bu yanlış yorum; bilim adamlarının ve uygulamacıların bağış yapmanın ve bir kurumu yönetmenin birbirine bağlanamayacak kadar çok çeşitli etkinlikler olduğunu ileri sürerek tek bir ortak tanımın olmadığını ileri sürmelerine yol açmıştır. Bu bağlamda bağış yapmak aracılık başlığının altına girerken bir vakıf ise servis sağlayıcısı olarak konumunu koruyabilir.

Son dönemlerde bu kavram; pek çok bağış yapan vakıfların kendi pasif yaklaşımlarından dolayı eleştiriye maruz kalmaları ile bir projenin veya hatta bir kurumun yönetimini üstlenmeleri ile ilgili vakalarda olduğu gibi daha pro-aktif rol almayı tercih ettikleri gerçeği ile çelişmektedir. Böylece, bağış yapma ve işletme arasındaki ayrım giderek artan bir şekilde daha da belirsizleşti. Günümüzde sivil toplum içerisinde hem vakıfların hem üyelik kuruluşlarının bağış yapanlara aracılık ettiğini ve işleten yapılar olarak hizmet sağlayıcıları olduğunu belirtmek kesinlikle doğru olur.

Benzer şekilde, politik ihtiyat iki şekilden biriyle meydana gelebilir. Günümüzde büyük vakıflar; siyasi karar veren birimlere analizleri, araştırma ve politika çalışmalarını sağlama konusunda önemli rol oynar ve eleştirme boyutuna kadar siyasi kararlara yol açacaklarını umdukları ve genel çıkarı ilgilendiren siyasi tartışmalara faal olarak katılabilir. Demokratik bir şekilde politika kararlarını veren üyelik tabanı ile desteklendiklerinden dolayı üyelik kuruluşlarının bu şekilde hareket etme konusunda daha fazla meşruluğu vardır. Bu tartışma üyelerin rolünü abartır ve tabanın sadece birkaç kişiden meydana gelen olağan dışı bir şekilde küçük olabileceği gerçeğini görmezden gelir. Ancak, vakıfların dünya çapında hem sayıca hem de ölçü olarak büyümesi ile birlikte bu düşüncenin daha da güçlü bir şekilde ileri sürülmesini bekleyebiliriz.

Vakıfların kendi yapıları dolayısıyla iştilal edemedikleri iki sivil toplum fonksiyonu vardır. Spor kulüplerinden hasta kuruluşlarına kadar öz-yardım kuruluşları; benzer çıkarları olan ve bu çıkarları karşılamak için bir araya gelen üyeler ilkesine dayalı olarak çalışmaktadır. Bu elbette ki üyelerin olmasını gerekli kılmaz. Vakıflarda fiili kurum değil de kurul ve heyet üyeleri olabilir.

Vakıf Nedir? Tarihi ve Kùltürlerarası Bir Bakış

Bazı yasal ortamlarda kuruluşlar hem vakıf hem de üyelik kuruluşları olarak mevcut olabilir; bu da elden çıkarılamaz varlıklar ve kuruluşun temel amacı dışında üyelerin pek çok konuda karar almalarına olanak tanır. İngiltere'deki National Trust; bu hibrit tipe güzel bir örnektir. Kùltürler arası bağlamda bu kesinlikle bir istisnadır.

Vakıfların fiilen aktif bir şekilde iştigal olmasının mümkün olamayacağı diğer bir alan ise toplumun inşa edilmesidir; bu alan, politik toplulukların giderek artan bir şekilde yıprattıkları ve dini toplulukların giderek artan oranda sivil toplumun bir parçası olarak görüldüğü göz önünde bulundurulduğunda, belki de en baskı yapıcısı ve sivil toplumun en vaat edici konularından biridir. Benzer şekilde pek çoğunun yaptığı gibi vakıflar toplum inşa etme süreci ile ilgilendikçe bunlar hibrit olarak sınıflandırılmalıdır. Çünkü yine bu; diğer temel ilkelerden herhangi birinde olduğu gibi üyelerin inanç temellerini yeniden tanımlama konusunda verdikleri kararın kapsamı dışındadır. Genel olarak, bir vakıf; fon ve olasılıkla teknik bilgi sağlama konusunda aracı olabilirler; ancak kurucunun isteğinden bağımsız olarak toplumları inşa eden kendi üyeleri ile yakından ilişkili olmak zorundadır.

Özetlemek gerekirse vakıflar kesinlikle bağış yapanlardan daha fazlasıdır. Bunlar karşılığında hizmet sağladıkları, davanın koruyucuları veya danışmanları sıfatıyla hareket ettikleri toplumda politika ve söylem platformları olan kendilerine ait kurumlarını ve programlarını yürütmektedirler. Bu; onların sivil toplumda geçerli ve meşru aktörler haline getirir ve böylece gönüllü özel ve bireysel eylemlerden ayrılırlar. Ne yaparlarsa yapsınlar kamu küresinde sorumludurlar ve aslında hesap verebilen aktörler olup kendisi tarafından veya kanunlarca konulan kurallara ve düzenlemelere riayet etmeleri gerekmektedir.

V. Bağış

Genellikle genel kamuda vakıfları diğer organlardan ayıran asıl unsurun tasarruflarında bulunan bağış olduğuna inanma eğilimi vardır. Pek çok kişi; bu bağışın ille de maddi olması gerektiğini, kurucu tarafından sağlandığını ve vakfın etkinliklerine para kaynağı sağlamak için kar ürettiğini ekleyebilir. Tabi ki, bu model herhangi bir kültürel bağlamda pek çok vakfa uygulanır. M.Ö. 6'ncı yüzyılda Roma İmparatoru Justinian emri ile sisteme bağlanan hem İslami hem de Avrupa vakıf kanunu için önemli yasal tabanı oluşturan Roma hukuku; vakfi insanlara dayalı *universitaspersonarum*'ın tersine, bağışa dayalı, doğalın tersine ahlaklı kişi *universitasbonorum*, şeklinde tanımlamaktadır. Ancak daha yakından incelendiğinde bunun kısmen doğru olduğu ama tanımlayıcı bir unsur olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Birincisi, farklı tipolojiyi tanıtırken vakıflar şu şekilde sınıflandırılabilir:

- Sahipler,
- Bağış yapanlar,
- İşletenler,
- Müşfikler.

Çok sayıda vakıf, özellikle de dini açılımları olan vakıflar 'sahipler' tipine girmektedir. Bunların nispeten çok az vakada bakımını ve onarımını yaptırmaya olanak verecek şekilde bağışları olan, ilk başta kurucusu tarafından büyük bir olasılıkla kendilerine ait olmayan paralarla yaptırılan ibadethaneleri olabilir. Yine nadiren de olsa, cemaat üyelerinden ve diğer kaynaklardan destek verilmesine ihtiyaçları olacaktır. Bunun vakıf olarak kurulmasının nedeni; ayakta duran binanın ve arsının ömür boyu ilk amacını sürdürmesini sağlamaktır. Aynı şey; kendi araçlarına bırakılan ve bazılarının günümüze kadar sürdüğü antik Yunan ve Roma'daki sütun ve anıtlara yapıldığı gibi, kamu müzesine ömür boyu ve elden çıkarılamaz bir şekilde ödünç verilen sanat eserleri için de geçerlidir. Açıkçası, kurucunun isteğine uygun bir şekilde elden çıkarmama modelinin uygulanmasında gelir konusu önceliğini kaybeder. Gerçekten de pek çok vakada vakıf kurulduktan sonra fon akışı hiç de yoktur.

Benzer bir durum işletme vakıfları için de ele alınabilir. Bir okul veya hastane işleten bir vakıf; bağıştan gelen gelirden çok daha fazla verdiği hizmetlerinin karşılığında elde ettiği ücretlere güvenir. Bu; hizmet ve ücretle eşleşen ve bu açıdan herhangi diğer okul veya hastaneden farkı olmayan bir iş planı üzerinde çalışacaktır. Ancak kurumu işletmeye devam etmek için çok daha zorlu bir yükümlülüğü yerine getirecekler ve çok büyük bir olasılıkla kurucusu tarafından konulan bir dizi kurallara uymak zorunda kalacaklardır. Örneğin, okul erkek ve/veya bayan öğrenciler için olabilir ve hükümet makamları bu kısıtlamayı ihlal edemezler.

Ayrıca, bağış yapma ve hatta yüce gönüllü vakıflar da kendi bağışlarından elde edilen olası kârın ötesinde fon kaynakları arayabilir. Kamu fonu sağlama ile uğraşabilirler, hükümet bağışları için başvuru yapabilirler ve iş kurumları ile sponsorluk sözleşmeleri müzakere edebilirler; aslında pek çok vakıf; dış gelir kaynakları olmasa bağış yapanlara karşı yükümlülüklerini gerçekleştirebilecek ve kendilerine sunmak için davet ettikleri kişilerin taleplerini karşılayabilecek durumda olamazlar. Bazı yargı alanlarında vakıfların üçüncü taraflardan fon almaları yasaklanması; bunun genel ilke olacağı anlamına gelmez.

İlave bir husus eklenebilir: Tarihte vakıf kurucusunun motivasyon kavramından sorumlu olduğu pek çok durum vardır. Bu onun fikriydi, destek oldu ve vakıf da onun adını taşıyor. Ancak bağışın sağlandığı yer onun varlığı değildir. Kamu bağışı olabilirdi. Ve son olarak, bazı durumlarda, nadir de olsa, kurucunun fikri veya kişiliği o kadar güçlüdür ki sadece onun fikri kurumsallaştırılabilir. Fikrin etki yaratmasını sağlamak için ilave varlığa gerek yoktur. Tamamıyla fikirden doğmuşlardır.

Özetlemek gerekirse vakıfların varlığa dayandırılması gereklidir; ancak bu varlık dayanağının maddi olması gerekmediği gibi kurucusu da sağlamamış olabilir veya kâr getirmeyebilir ve son olarak da gelir kaynağı sağlayamayabilir. Ve yine de bazı yasal çerçeveler, vakıfların varlıklarını tasfiye etmek için tuttıkları varlıkların yapısını sınırlandırmalarına rağmen bu uygulama genel olmaktan çok uzaktadır; tanımlayıcı kural olarak bir kenara bırakılmalıdır. Vakıflar; toplumun yararı hedefleri ile ilgili olan veya olmayan toprak sahipleri olabilir, işyeri şirketleri olabilir veya akla uygun diğer türden aktifleri elinde bulundurabilir.

VI. Sonuç

Vakıflar çok çeşitli yasal şekillerde mevcudiyetlerini bulmakta ve çok çeşitli fonksiyonları yerine getirmektedirler. Bunlar; kimse tarafından sahip olunmayan otonom yasal kuruluşlar olabildiği gibi kayyumların yasal olarak sahip oldukları trustlar; medeni ve kamu kanunda özel mevzuata tabi olacak şekilde şirket oluşturabilir. Bunların yasal kişilikleri olabilir veya olmayabilir; kamu yararının peşinde koşabilirler veya koşmayabilirler; vergiden muaf olabilirler veya olmayabilirler; çok çeşitli kurallara ve dñzenlemelere tabi olabilirler veya olmayabilirler. Bunlar hayırseverliğin bir ifadesi olabilirler veya olmayabilirler; kurucunun varlığının ortak iyilik iēin harcamak iēin bir araē olabilirler veya olmayabilirler. Bunların genellikle uzun dñnemli, sñrdñrñlebilir bakış aēısı olacak ancak illaki de omñr boyu sñrmek iēin kurulmayabilirler.

Bunlar elbette ki sonsuza kadar sñrecek değiller. Ancak mevcut oldukları sñrece kurucusunun istediğini takip etmeye ve dolayısıyla hiyerarşik kuruluş olmaya mecburlardır. İdareciler, kurullar, mñtevelliler ve kayyumlar karar verebilirler; ancak sadece ilk senedin kendilerine sundukları kapsam iēerisinde sınırlı kalmak zorundadırlar. Elbette kurucunun isteğinin otesine geēme veya bunu değiştirme hakları yoktur. Ancak yine de dñzenli sivil toplumda kurum olarak toplumsal eylemin meşru şeklini temsil ederler. Bu formñl vakıfların girebileceği tñm şekiller iēin geēerlidir. Bu yñzden hiyerarşik kurumlar olarak birbirlerine ortak tanımla bağlıdırlar. Bu anlamda İslami vakıf; Alman *Stiftung*'tan, French *Fondation*'dan, Hollanda *Stichting*'ten, İtalyan *Fondazione*'den ve İngilizce konuşulan ÷lkelerdeki Foundation'dan çok da uzak değildir. Antik vakıflar ve modern vakıflar, dini ve laik vakıflar ve dñnyanın her bñlñmñndeki vakıflar; kendilerini diğer kuruluşla ilgili şekillerden ayıran ve hepsini dini, tarihi, kùltürel ve yasal bñlñmler etrafında birleştiren kurucunun isteğine bağlı kendisine özgñ bir özelliği taşır. Bunlar elbette ki 'Batı' icadı değildir. Bñylece tanımlanmış olan vakıf; kamunun dikkatini ēeken ve olasılıkla eleştirisini alan ama aynı zamanda genel olarak dñnya ēapında fark edilen ve daha fazla araştırması yapılan eşsiz kurum tipidir. Evrensel vakıf tanımının yapılıp yapılamayacağı sorusuna verilen yanıt aēıkēa 'evet'tir: Bir vakıf; kurucusunun isteği ile belirlenen kararları ve eylemleri olan bir kurumdur. Bundan dolayı THE vakfının sosyal değişime ve toplumun huzurlu bir şekilde gelişmesine katkı sağlayan unsurlar olarak sayılması doğru ve uygundur. Kısa omñrlñ popñler fikirlerin nispeten gizli yapılan gelenekler kadar toplumu şekillendirmede gñçlñ etkiye sahip olduğu bir zamanda geleneği aēık bir şekilde belirtilen bir kurumun oynayacak rolñ vardır.